

N:o 122.

Af herr **Karlsson** i Göteborg, *angående bidrag till föreningens för bistånd åt vanföra i Göteborg nybyggnad.*

Uti Riksdagens skrifvelse n:o 102 vid 1904 års riksdag återfinnes följande uttalande:

»Att de vanföra och lyttas ställning måste vara ganska svår, torde vara lätt att inse. Visserligen har hvar och en, som »i följd af vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärfva hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras» och som saknar egna medel samt underhåll och vård af annan, rätt att enligt gällande fattigvårdsförordning erhålla nödtorftig fattigvård af vederbörande kommun. Men oafsedt, att det för mången, som förut varit van att draga försorg om sig själf, måste kännas hårdt och förödmjukande att falla fattigvården till last, torde nog äfven på vissa håll fattigvårdens »nödtorftiga» underhåll vara ganska knappt. Under sådana förhållanden måste hvarje försök att åter göra ifrågasvarande hårdt pröfvade medmänniskor till nyttiga samhällsmedlemmar, hvilka med eget arbete kunna åtminstone i någon mån bidraga till sitt uppehälle, vara ett steg i den rätta riktningen. Bäst vinnes utan tvifvel detta mål genom att lära dem att arbeta efter en viss för de särskilda fallen lämpad metod». Vidare säges i samma Riksdagens skrifvelse, genom hvilken hos Kungl. Maj:t anhölls om utförande af undersökning rörande antalet lytta och vanföra i landet, att det bidrag, som dittills af staten lämnats åt undervisningsanstalter för lytta och vanföra »måste vara otillräckligt, därest nu förefintliga och möjligen uppstående nya föreningar

för bistånd åt dessa olyckliga skola blifva i stånd att lämna nödig uppfostran och vård åt ett någorlunda afsevärdt antal af dem».

Sedan Riksdagen aflät ofvannämnda skrifvelse, har visserligen det anslag, som staten lämnar till föreningarna för bistånd åt vanföra äfvensom till inspektion af de anstalter, sagda föreningar upprättat, höjts från 8,000 till 12,000 kronor. Men detta oaktadt torde man väl med fog kunna säga, att staten gjort och gör alldeles för litet för de olyckliga, hvarom här är fråga.

Lyckligtvis har på detta område den enskilda verksamheten och offervilligheten i någon liten mån ersatt, hvad det allmänna försummat, samt äfven visat den väg som bör följas för att bringa hjälp åt en klass af medmänniskor, som hittills varit i hög grad glömda, men hvilka med rätt afpassadt bistånd kunna blifva nyttiga samhällsmedborgare, i stället för att, som nu så ofta är fallet, ligga det allmänna till last.

Sålunda bildades i Göteborg år 1885, i Helsingborg år 1887 och i Stockholm år 1890 föreningar för bistånd åt vanföra, hvilka föreningar utöfvat ett i hög grad samhällsgagnande arbete. Sedan år 1901 åtnjuta af dessa föreningar upprättade anstalter statsanslag, hvilket numera utgår, efter följande grunder nämligen 100 kronor per år för elev som åtnjuter undervisning och fullt underhåll, 75 kronor för elev, som jämte undervisning erhåller middagsspisning, samt 50 kronor för elev, som blott åtnjuter undervisning.

Till jämförelse må erinras därom, att statsanslaget till sinnesslöa, blinda och döfstumma som vårdas i af städer eller landsting upprättade anstalter utgår med 250 kronor för hvarje hel- och 125 kronor för hvarje halfpensionär. Vid den utredning, som föranlät Riksdagen att från och med år 1906 höja anslaget åt vanföra från 8,000 till 12,000 kronor, förordade äfven medicinalrådet Schuldheis uti affordradt utlåtande på, som mig synes synnerligen goda skäl, att anslaget till nu ifrågavarande vanföra skulle utgå efter samma grunder som anslaget till sinnesslöa, blinda och döfstumma eller med respektive 250 och 125 kronor. I den kungl. propositionen heter det emellertid:

»Ehuru goda skäl anförts för anslutning till den af professor Schuldheis föreslagna ökningen i omförmälda anslagsbelopp, eller till 125 kronor för hvarje elev, som i någon af dessa föreningars skolor åtnjuter endast undervisning, samt 250 kronor åt hvarje elev i samma skolor, som utom undervisning erhåller fullt under-

håll, synes mig en så stor ökning i anslaget icke kunna — åtminstone för närvarande — med utsikt till framgång ifrågasättas». Alltså begärdes endast det mindre beloppet, hvilket också af Riksdagen beviljades.

Trots det sålunda i hög grad begränsade statsanslaget, hafva dessa anstalter, i väsentlig grad stödda af den enskilda offervilligheten, företett en betydande utvidgning af sin välsignelsebringande verksamhet. Här kan med allt fog sägas, att säden är mycken, men arbetarna äro få. De vanföras antal är mycket stort i förhållande till de anstalter, som från det allmännas och de lyckligare lottade enskildas sida vidtagits för att hjälpande träda emellan på detta område — detta är det faktum som ifrågavarande föreningars erfarenhet klarställt. Man behöfver icke afvakta den pågående utredningens resultat beträffande antalet vanföra och lytta i vårt land för att afgöra, huruvida staten bör i mera begränsad omfattning träda stödjande till i sådana fall, där den enskilda offervilligheten icke räcker till. Det är ett sådant fall jag genom denna motion vill bringa under Riksdagens pröfning.

Såsom redan nämnts, har den äldsta af de föreningar, hvilka bildats för att bringa hjälp åt de vanföra, sitt säte i Göteborg. Jag vågar uttala den förhoppningen, att en redogörelse för denna förenings tillkomst, verksamhet och ekonomi skall till fullo motivera den hemställan om ett byggnadsanslag till denna förening, som jag härmed ämnar föreslå.

Föreningen stiftades, som sagdt, år 1885. Intill den dag denna förening kom till stånd hade i Sverige intet åtgjorts för att hjälpa ifrågavarande klass af vanlottade medmänniskor. Under det att för blinda, döfstumma och idioter lyckligtvis sedan länge tillbaka blifvit sörjdt för såväl undervisning som vård, voro de vanföra — hvilka ofta äro i lika hög grad hjälpbehöfvande — totalt försummade.

Föreningens syfte är att på olika sätt hjälpa vanföra, dem som från födseln nödgas möta lifvet med missbildade lemmar lika väl som dem, hvilka genom olyckshändelse, sjukdom eller vanvård gjorts till krymplingar och som ofta i hemmen betraktas som en börda. Dess arbete går ut på att söka höja de vanföra, att sätta dem i stånd till själf försörjning och skänka dem lefnadsmod och själfaktning. För att nå detta mål vill föreningen i första rummet med de medel läkarevetenskapen äger i kirurgisk och ortopedisk

behandling afhjälpa eller förbättra deras lyte. Föreningens hela verksamhet är sålunda inriktad enligt grundsatsen: »hjälp till själfhjälp», och afser, att af människor, hvilka ofta äro en börda både för sig själfva och andra, skapa i så hög grad som möjligt samhällsdugliga medborgare.

Verksamheten är fördelad på tre hufvudafdelningar: *klirik, skola och hem.*

Den allra första uppgiften för all vanförevård är att söka bereda de vanföra speciell läkarevård, hvarigenom lyte och vanförhet nedbringas till det minsta möjliga. Dylik speciell behandling kan endast åstadkommas å någon för de ortopediska fallens behandling särskildt utrustad ortopedisk-kirurgisk sjukvårdsanstalt, å hvilken den möjligast effektiva ortopediska vård i alla dess mångskiftande former — operationer, gipsbehandling, gymnastik, massage, bandagebehandling o. s. v. — ständigt kan erbjudas de vanföra. Denna anstalt måste stå i organiskt samband med och utgöra upptagningsanstalt för de öfriga lederna i vanförevården: yrkesskolan och hemmet. Endast på så sätt kunna dessa erhålla ett bildbart material för sin verksamhet. En med vanförevården väl förtrogen person har sagt, att »endast den, som sysslat med denna verksamhet, kan fullt fatta hvilken verkan till och med den ringaste minskning af ett lyte har för den vanföres lyftande kroppsligen och andligen».

Den i Göteborg befintliga kliniken är den första och *hittills enda i vårt land*, som lämnar *fri vård och bandage.*

Skolan öppnades med två elever, hvilket antal dock efter 3 månaders verksamhet stigit till tio. Af denna ringa början har blifvit en praktisk undervisningsanstalt, i hvilken för närvarande lämnas undervisning i nio olika yrken. Högsta antalet elever på en gång har varit sextio och skolan hade vid slutet af förra året varit besökt af sammanlagdt tvåhundraåttio elever.

Skolans verksamhet har gifvit följande resultat:

2	elever	—	högra armen	amputerad	—	ha	erhållit	plats	på	kontor.
19	»	—	»	eller vänstra armen	amputerad	—	ha	erhållit	plats	hos svarfvare.
21	»	—	olika slag	af vanförhet	—	ha	erhållit	plats	som	snickare.
27	»	—	»	»	»	—	»	»	»	korgmakare.
21	»	—	»	»	»	—	»	»	»	skomakare.
30	»	—	»	»	»	—	»	»	»	borstbindare.
10	»	—	»	»	»	—	»	»	»	bokbindare.
56	»	—	»	»	»	—	»	»	»	arbete med sömnad.

3	elever	—	olika	slag	af	vanförhet	—	ha	erhållit	arbete	med	trikåststickning.
2	»	—	»	»	»	»	—	»	»	anställning	i	bandageri.
2	»	—	utan	högra	underarmen	—	»	»	»	»	som	målarelärningar.
3	»	—	olika	slag	af	vanförhet	—	»	»	»	»	hos åkare.
1	»	—	»	»	»	»	—	»	»	»	»	som månadskarl.
1	»	—	»	»	»	»	—	»	»	»	»	» tjänarinna.
16	»	—	»	»	»	»	—	»	»	»	»	» biträde i hemmet.
11	»	—	»	»	»	»	—	»	»	»	»	» arbeta för egen räkning.
1	»	—	»	»	»	»	—	»	»	»	»	» har plats som trädgårdsmästare.
4	»	»	ha	afgått	på	grund	af	sjuklighet.				

Vidkommande därefter den afdelning, som omfattar *hemmet*, så är denna på det intimaste förbunden med de öfriga afdelningarna. Den som känner den fattige vanföres ställning till de sina och till det allmänna, inser genast nödvändigheten af ett väl ordnad hem, knutet till anstalten, dels för de elever, som ej befinna sig uti den tyvärr mera sällsynta undantagsställningen att äga ett godt hem, och dels för dem som komma från andra orter.

Till hemmet är knutet ett i Göteborgs skärgård beläget sommarhem, där alltsedan år 1900 beredes föreningens skyddslingar, i den omfattning utrymmet medger, tillfälle att vistas på landet under sommarmånaderna. Detta sommarhem rymmer 29 kolonister på en gång.

Den kraftiga och glädjande utveckling, som Göteborgsföreningen för bistånd åt vanföra haft att uppvisa under sin 23-åriga tillvaro, har emellertid medfört en synnerligt svårartad trångboddhet, hvilken på olika sätt lägger hinder i vägen för verksamhetens bedrivande på ett fullt rationellt sätt. Redan år 1905 — eller måhända i slutet af 1904 — säger medicinalrådet Schuldhuis i det förut omnämnda utlåtandet följande: »i Göteborg finnas väl både sommarhem, poliklinik och klinik, men lokalerna i staden för föreningens skola och hem äro i vissa hänseenden mindre lämpliga och särskildt beträffande hemmet alldeles otillräckliga. En likväl mycket måttlig utvidgning af den sistnämnda lokalen under år 1901 förorsakade föreningen en balans af omkring 4,000 kronor på de löpande utgifternas konto».

Under sådana förhållanden och för att icke föreningens utveckling skall helt och hållet afstanna, har den angelägnaste uppgiften för dess styrelse under de senaste åren varit att söka hopbrunga nödigt kapital för en nybyggnad.

Innan jag öfvergår till meddelande af resultatet af styrelsens

bemödanden beträffande nybyggnaden, torde det vara på sin plats att nämna något om föreningens ekonomiska ställning.

Jänte statsanslaget åtnjuter föreningen bidrag äfven från Göteborgs och Bohusläns, Älfsborgs läns och Hallands läns landsting, hvilka för medellösa elever från sina områden betala $\frac{2}{3}$ af kostnaderna för deras uppehåll vid skolan. Skaraborgs län har numera äfven beviljat anslag på enahanda villkor under förutsättning att kommun eller enskild person betalar $\frac{1}{3}$ af kostnaden.

Enligt det för kalenderåret 1907 uppgjorda bokslutet, hvilket är det senaste ännu tillgängliga, ägde föreningen fonder till ett belopp af sammanlagdt 473,624 kronor 24 öre, hvaruti då ingår det för nybyggnaden af donatorer anslagna beloppet kronor 244,078: 58. Fråmräknas sistnämnda summa, återstår alltså ett kapital af kronor 229,545: 66.

Uti detta kapital ingå emellertid några poster, som icke lämna någon afkastning, såsom sommarhemmet, inventarier m. m., hvarjämte i nämnda belopp är inberäknadt värdet af föreningens nuvarande fastighet, »Gabriel Lundgrens minne» med 45,000 kronor. Sedan dessa poster frändragits återstå, ett räntebärande kapital af kronor 170,751: 75.

Föreningens inkomster under 1907 voro enligt revisionsberättelsen följande:

Beräknad hyra af fastigheten	kr.	2,590: 66
Räntor	»	8,863: 64
Medlemsavgifter och andra enskilda bidrag	»	5,426: —
Ersättning för elever från annan ort	»	4,866: 34
Statsanslag	»	4,325: —
		<hr/>
	Summa inkomster kr.	26,071: 64

Utgifterna för samma år ställde sig sålunda:

Bespisnings konto: mat till eleverna	kr.	6,408: 96
Sjukhjälps konto	»	288: 35
Sommarhemmet	»	711: 02
Hemmets konto	»	614: 07
Poliklinikens konto	»	3,066: 52
		<hr/>
	Transport	11,088: 92

	Transport	11,088: 92
Arbetsskolans konto	kr.	16,372: 40
Hyror för det nya goss hemmet, förlagdt utom den egna fastigheten	»	815: —
Varu konto	»	400: 43
	<u>Summa utgifter</u>	<u>kr. 28,676: 75</u>

Under år 1907 uppstod alltså en brist af kronor 2,605: 11, med hvilket belopp föreningens kapital måste minskas.

Häraf framgår, att föreningens nuvarande egentliga driftkapital icke är tillräckligt stort för att däraf skulle kunna afsättas något till nybyggnadsfonden. Tvärtom måste den allra största sparsamhet iakttagas, för att man icke skall blifva tvungen att genom täckandet af uppkommen brist ytterligare minska driftkapitalet. Genom styrelsens och föreståndarinnans nitiska propaganda för det vackra ändamålet har det emellertid lyckats att ytterligare påverka den enskilda offervilligheten därhän, att föreningen numera förfogar öfver en byggnadsfond uppgående till 257,000 kronor, hvartill bör läggas den köpeskilling föreningen kan komma att erhålla för sin nu ägande fastighet, beräknad till 40,000 kronor. Den summa föreningen disponerar öfver för byggnadsändamål uppgår alltså till 297,000 kronor. Dessutom har Göteborgs stad för anstalten kostnadsfritt upplåtit lämpligt tomtområde i närheten af Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset.

Föreningens styrelse har låtit upprätta skisser för en nybyggnad, hvilka skola ställas till statsutskottets förfogande. Enligt det af sakkunnig uppgjorda kostnadsförslaget, beräknas kostnaderna för nybyggnaden med värmeledning och installationer till minst 440,000 kronor. Härtill kommer kostnaden för anskaffande af inredning och inventarier, hvilka kunna beräknas till 40,000 kronor.

Dessa i och för sig betydande belopp kunna nog synas den med förhållandena obekante tyda på, att inskränkningar borde kunna göras för kostnadernas begränsande. Vid denna frågas bedömande måste man emellertid erinra sig, att här är fråga om icke mindre än tre olika grenar af verksamhet: klinik, skola och hem. Ensamt skolan, som åtminstone hittills varit uteslutande yrkesskola, fordrar ytrymme för icke mindre än 9 à 10 verkstäder. Föreningens sty-

relse säger sig — dock med iakttagande af att trångboddhet icke skulle yppa sig redan vid nybyggnadens tagande i bruk — hafva vidtagit alla tänkbara åtgärder för att nedbringa kostnaderna till det minsta möjliga samt härigenom minskat det ursprungliga kostnadsförslaget med icke mindre än 65,000 kronor.

Det för nybyggnadsplanens realiserande erforderliga beloppet uppgår alltså till 480,000 kronor. Enligt ofvan lämnad redogörelse förfogar föreningen för detta ändamål öfver ett belopp af 297,000 kronor, hvadan ytterligare en summa af 183,000 kronor måste anskaffas.

Då den enskilda offervilligheten redan tagits så hårdt i anspråk, att man icke ytterligare kan hänvända sig till densamma och då den verksamhet, föreningen utöfvar, är af den betydelse för samhället, att den torde förtjäna statens uppmuntran och stöd äfven utöfver det årliga bidrag, som lämnas samtliga föreningar, hvilka arbeta för de vanföras bästa, har man trott, att Riksdagen skulle vara villig att bidraga till det för verksamhetens utveckling nödvändiga förverkligandet af byggnadsplanen genom att tillskjuta det resterande beloppet af 183,000 kronor.

Till jämförelse och frågans ytterligare belysande torde böra nämnas, hvad i några andra länder från statens sida åtgjorts för befrämjande af vanförevården.

I Köpenhamn öppnade år 1872 samfundet för de lyttas och vanföras vård en kostnadsfri klinik, hvilken sedermera följdes af skola och hem. Den danska staten insåg ock redan några år efter samfundets tillkomst betydelsen af dess arbete och har kraftigt understött detsamma. För närvarande utgår statsanslag till samfundet med 60,000 kronor om året och till den betydande utvidgning af anstalten, som nu pågår, har staten på vissa villkor lämnat ett bidrag af 325,000 kronor.

Det länder till heder för det danska folket, att föreståndaren för kliniken i Köpenhamn redan för några år sedan kunde med sanning yttra: »det finnes i Danmark ingen vanför människa som icke kan blifva hjälpt».

I Norge invigdes år 1903 anstalten för vanföra »Sophies Minde». Konung Oscar skänkte norska folkets jubileumsgåfva af 250,000 kronor för vanförevårdens understödjande. Anstalten åtnjuter årligt statsanslag.

I Finland finnes sedan 1889 en skola för vanföra, upprättad på enskildt initiativ. Denna utvidgades snart med ett hem och en mindre poliklinik. Af staten erhöll anstalten 160,000 mark för sin nybyggnad, hvarjämte den åtnjuter ett årligt anslag af 12,000 mark. Till en nödig tillbyggnad beviljade staten nyligen ett räntefritt lån å 20,000 kronor.

Slutligen må nämnas, att i München sedan länge existerar ett skolhem för vanföra. Det har numera öfvertagits af staten, som, med den danska anstalten till förebild, ämnar låta uppföra en fullt tidsenlig inrättning och för detta ändamål anslagit ett belopp af icke mindre än 2 $\frac{1}{2}$ miljoner riksmark.

Af denna kortfattade redogörelse torde framgå, att man i flera andra länder, och framför allt i Danmark, har hunnit längre än vi uti fyllandet af de plikter, som otvifvelaktigt åligga samhället gentemot de olyckligt lottade medmänniskor, hvarom här är fråga. Äfven då man med tillfredsställelse erkänner, att också i vårt land statsmakterna fått ögonen öppna för vikten af ifrågavarande angelägenhet, så har dock den drygaste bördan hittills burits af den enskilda filantropien. Häremot är måhända icke så mycket att invända, så länge arbetet i viss mån ännu befunnit sig på försöksstadiet. Men då denna enskilda verksamhet har sådana resultat att uppvisa, som den i Göteborg befintliga föreningen för bistånd åt vanföra, och då den enskilda offervilligheten är så strängt anlita, att på det hållet icke står mera att få, då måste det vara statens plikt att stödjande träda fram.

Riksdagen erkände i 1904 års skrifvelse beträffande vården af vanföra, att det af staten för detta ändamål då anslagna beloppet var för knappt tilltaget och detsamma måste själfallet fortfarande anses vara händelsen, oaktadt att detta anslag år 1905 höjdes till 12,000 kronor, som skola fördelas mellan de tre föreningar, som i vårt land söka att tillvarataga de vanföras intressen. Att sedermera intet förslag till höjning af detta anslag framkommit, torde finna sin förklaring däri, att man velat afvakta den undersökning rörande antalet lytta och vanföra i riket, som Kungl. Maj:t på Riksdagens år 1904 uttalade önskan föranstaltat. Att denna undersökning, såvidt mig är bekant, ännu icke är avslutad eller det genom undersökningen vunna materialet bearbetadt, och att vanförefrågan i dess helhet hvad vårt land beträffar befinner sig i ett

outredt skick, bör icke utgöra hinder för bifall till min framställning. Såsom jag redan framhållit, är nämligen den saken alldeles odisputabel, att de vanföras antal i vårt land tyvärr är vida större än att de skulle kunna erhålla behöflig hjälp och vård ensamt vid Göteborgsanstalten. Med den stora utsträckning vårt land har blir det väl äfven under alla förhållanden svårt att på en plats — exempelvis hufvudstaden — koncentrera vanförevården. Också yttrar medicine doktor Patrik Haglund, som ägnat hithörande förhållanden mycken uppmärksamhet, i en skrift »Om vanförevård» — i hvilken skrift frågan dock ses ganska mycket ur Stockholmssynpunkt — med erkännansvärd opartiskhet följande: »Göteborgs vanföreanstalt har för öfrigt försprång på vägen mot det gemensamma målet — en effektiv vanföreorganisation — i det den redan sadlat om till det genuina danska systemet; den bör sålunda hafva mindre svårigheter att öfvervinna». Denna »omsadling till det genuina danska systemet» innebär bland annat, att göteborgsföreningen ensam i vårt land förmått åstadkomma en klinik, där de sjuka kunna få den för dem behöfliga speciella läkarevården.

Då den anstalt, hvarom här är fråga, verkar just på det sätt som Riksdagen i 1904 års skrifvelse framhöll som det lämpliga, nämligen att de sjuka läras »arbета efter en viss för de särskilda fallen lämpad metod», och då det vore en oersättlig förlust att låta anstalten stanna i sin utveckling, emedan här som på andra områden stillastående är lika med försumpning och förfall, vågar jag tro, att Riksdagen skall till dess fulla värde uppskatta denna angelägenhet och lämna föreningen det stöd, hvaraf den för närvarande är i behof.

Till sist bör nämnas, att anstalten redan nu tar emot patienter från hela landet och icke blott från Göteborg med kringliggande landskap.

De villkor beträffande kontroll och dylikt, Riksdagen i händelse af ett bifall till motionen kan finna nödigt föreskrifva, är föreningen naturligtvis villig att underkasta sig.

På grund af hvad jag ofvan anfört, får jag härmed vördsamt föreslå,

att Riksdagen, på villkor Riksdagen finner nödigt föreskrifva, måtte på extra stat för år 1910 bevilja föreningen för bistånd åt vanföra i

Göteborg ett anslag af 183,000 kronor såsom bidrag till kostnaderna för föreningens nybyggnad i Göteborg.

Stockholm den 26 januari 1909.

K. G. Karlsson.
